

פרק ד

ד, א "וּמֶרְדֵּכִי יָדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה וַיִּקְרַע מְרִדְכִי אֶת
בְּגָדָיו וַיִּלְבֹּשׁ שָׁק וְאַפֵּר וַיַּצֵּא בְּתוֹךְ הָעִיר
וַיִּזְעַק וַעֲקָה גְדָלָה וּמֶרְדֵּה"

בביאור ענין זעקתו של מרדכי, ביאר הגאון הגדול רבי אברהם דוב אויערבאך זצ"ל רב
ואב"ד טבריה:

יש להתבונן, כי הגזירה להשמיד ולהרוג ולאבד את כל היהודים, בודאי לא יתכן
שתרחש בפועל, שהרי כבר הובטחנו (מלאכי ג, ו) "וְאַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם", ואפילו
אם לא היו מצליחים לבטל את הגזירה מיד בשעתה, היה הקב"ה ברחמיו חותר חתירה
ומוצא דרכים להצלתם, כדי שח"ו כלל ישראל לא יושמד, אולם דרך זו היא דרך קשה
וארוכה, ומי יודע בכמה דמים היה עולה הדבר, ר"ל. (ודבר זה מפורש בפסוקי המגילה, שמרדכי
אמר לאסתר [להלן פסוק יד] "כִּי אִם הִתְרַשׁ תִּתְּרִישִׁי בְּעַת הַזֹּאת רָחוּ וְהִצֵּלָה יַעֲמוּד לַיהוּדִים מִמָּקוֹם אֲחֵר",
דהיינו שההצלה מובטחת בכל אופן - 'ממקום אחר')

ועיקר רצון ההשגחה, שכאשר הגזירה נגזרת על בני ישראל, הם ישכילו לעמוד על
משמעותה, ולכוין מה רצון הקב"ה בתיקון מעשיהם, ובזה היתה מתבטלת הגזירה.

אכן האות לכך שבני ישראל עמדו במבחן, היא בכך שהגזירה והסכנה עצמה הפכה
לישועה - "ונהפוך הוא", שהרי אין דבר רע יורד מלמעלה, ובודאי רצון הקב"ה להפכו
לטוב, ורק אם לא זוכים ח"ו, הוא מסתיים לא טוב.

וזה היה סודו של מרדכי, שתיכף ומיד בתחילת הגזירה "וּמֶרְדֵּכִי יָדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר
נַעֲשָׂה", ופעל בזריזות להרים את הזעקה האמיתית, לא הניח לענין להחמיץ, אלא
העמיד את אסתר על חומרת הדברים, להבין מה ראו על ככה ומה הגיע אליהם, ולתקן
כל הצריך תיקון, וכל הגזירות נהפכו מיד באמצע השתלשלותם, לחלק מן ההצלה
והפורקן.

ויש להוסיף עוד בזה, שבפועל ביטול הגזירה נעשה רק ע"י מרדכי בעודו יחידי ממש,
אשר ידע כל אשר נעשה והרעיש עולמות, עד אשר נמצא שה"ו יִזְעַק וַעֲקָה גְדָלָה

וּמִרְהָ - זעקתו של מרדכי, לא נועדה רק כלפי שמיא, אלא כלפי כל ישראל, לעורר אותם אודות הסכנה הנוראה, ולגרום להם להבין את חומרת הדברים. וכל זה מלמד אותנו, על הכוח העצום המסור ביד כל יחיד ויחיד מישראל, שיש בכוחו לזעוק זעקה, ולבטל מעל כל ישראל גזירה של להשמיד להרוג ולאבד.

ד, א "וּמִרְדְּכִי יָדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה"

פירש **רש"י**; "בעל החלום אמר לו שהסכימו העליונים לכך, לפי שהשתחוו לצלם בימי נבוכדנצר ושנהנו מסעודת אחשוורוש", עכ"ל.

יש לעיין, מהיכן מקורו של **רש"י** שהגילוי היה דוקא ע"י חלום, ולא ע"י רוח הקודש? וביותר יש לתמוה, שהרי לעיל במעשה בגתן ותרש נאמר (ב, כב) "**וַיֵּיבֶדֶע הַדָּבָר לְמִרְדְּכִי**", ופירש **רש"י** (מגילה ז); "מי גילה לו - רוח הקודש שרה עליו".

וצריך ביאור, מדוע שם נתגלה הדבר למרדכי ע"י רוח הקודש, ואילו כאן בגזירת המן נתגלה לו הדבר בחלום?

שח **הגאון הגדול רבי אפרים נחום בורודיאנסקי זצ"ל**, שכאשר בימי בחרותו נמלט מאימת הצבא, הוא נקלע לבית הכנסת בפולין, וראה שם ספר שנכתב ע"י מלמד אחד בעיר לודז', ומצא בו ביאור נפלא;

הנה אמרו חז"ל (חולין קלט:), "אסתר מן התורה מנין שנאמר ואנכי הסתר אסתיר" וגו'. מבואר, כי באותה שעה של גזירת המן, היתה הנהגה של הסתר פנים מהקב"ה.

עוד אמרו חז"ל (חגיגה ה:) על פסוק זה; "אמר רבא, אמר הקב"ה אע"פ שהסתרת פני מהם - בחלום אדבר בו", ופירש **רש"י**; "**ביום** ההוא קא דייק - ולא בלילה, שמראין לו חלום כדי שיתפלל על הדבר", עכ"ל.

ובכך מבואר הענין הפלא ופלא, כי במעשה בגתן ותרש שהתרחש קודם גזירתו של המן, נודעו הדברים למרדכי ברוח הקודש, אולם מעת שהחלה גזירת המן, הפכה הנהגת אותה תקופה להיות בהסתר פנים, ומאותה העת לא היו גילויים ברוח הקודש, א"כ מוכח שאם נודע דבר למרדכי, היה זה ע"י חלום.

ד, א "וּמָרְדֵּכִי יָדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה"

דרשו חז"ל (מגילה טו.); "מאי אמר, רב אמר גבה ליבו של המן מאחשורוש".

ופירש רש"י; "שמלאו ליבו לְדָבָר, מה שלא עלה על לב אחשורוש", עכ"ל.

והנה על הפסוק (ג, יא); "וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהֶמָּן הַכֶּסֶף נָתַן לָךְ וְהָעָם לַעֲשׂוֹת בּוֹ כְּטוֹב בְּעֵינֶיךָ", אמרו חז"ל (יג); "אמר רבי אבא, משל דאחשורוש והמן למה הדבר דומה, לשני בני אדם, לאחד היה לו תל בתוך שדהו, ולאחד היה חריץ בתוך שדהו, בעל חריץ אמר 'מי יתן לי תל זה בדמים', בעל התל אמר 'מי יתן לי חריץ זה בדמים', לימים נזדווגו זה אצל זה, אמר לו בעל חריץ לבעל התל 'מכור לי תילך', אמר לו 'טול אותה בחנם, והלואי', ע"כ.

ופירש רש"י; "משל דאחשורוש והמן כו', כלומר יש ללמוד מאחשורוש שאף בדעתו היה להשמידו", עכ"ל.

וכן אמרו חז"ל במדרש (אסת"ר ז, כ) על הפסוק (ג, י); "וַיִּסֶר הַמֶּלֶךְ אֶת טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתְּנָהּ לְהֶמָּן" וגו', רבנן אָמְרִין אֲחִישֶׁרֶשׁ שׁוֹנֵא אֶת יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מֵהֶמָּן הֶרְשָׁע, מְנַהֵגוֹ שֶׁל עוֹלָם, דָּרְכוֹ שֶׁל לֹקַח לִתְּן עֲרִבּוֹן לְמוֹכֵר, בְּרֵם הָכָא הַמוֹכֵר נוֹתֵן עֲרִבּוֹן, הִדָּא הוּא דְכֻתִּיב: וַיִּסֶר הַמֶּלֶךְ אֶת טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתְּנָהּ לְהֶמָּן".

ומבואר בזה, כי באמת אחשורוש היה שונא את ישראל יותר מהמן, וגם בדעתו היה להשמידו.

ולפי זה קשה, מדוע נאמר כאן ש'גבה ליבו של המן מאחשורוש', הלא אחשורוש כאמור שנא אותו יותר מהמן?

וביאר בזה הגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א ר"י 'בית יהודא':

יש לדקדק בלשון, שמלאו ליבו 'לְדָבָר' מה שלא עלה על לב אחשורוש, היינו משום שגם השונא היותר גדול, אינו מעיז לגלות ולחשוף את רצונו השפל והאכזרי, להשמיד ולהרוג אומה שלימה מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד.

אמור מעתה, כי למרות שאחשורוש היה שונא את ישראל יותר מהמן, וגם בדעתו היה להשמידו, מכל מקום לא עלה על ליבו 'לְדָבָר' את אשר אמר המן בפיו, ורק המן מתוך גבהות ליבו מלאו לומר כן.

ד, א "וַיִּקְרַע מִרְדְּכָי אֶת בְּגָדָיו וַיִּלְבֹּשׁ שָׁק וְאַפֶּר
וַיֵּצֵא בִּתּוֹף הָעִיר וַיִּזְעַק וַעֲקָה גְדֻלָּה וּמָרָה"

יש להתבונן, מהי אותה קריעה שקרע מרדכי את בגדיו.
עוד יש להבין, כי כאשר יעקב אבינו התאבל על יוסף, נאמר (בראשית לז, לד); "וַיִּקְרַע יַעֲקֹב
שְׁמֹלְתּוֹ וַיִּשָּׂם שָׁק בְּמַתְנָיו", וכן בהספד על אבנר נאמר (שמואל ב' ג, לא); "קָרְעוּ בְּגָדֵיכֶם
וַחֲגֹרוּ שָׁקִים".

ויש להבין, מדוע אצל מרדכי נאמר בשינוי לשון "וַיִּלְבֹּשׁ שָׁק"?
וביאור נשגב כתב על כך בספר 'יוסף לקח':

דע, כי אין הקריעה הזאת שקרע מרדכי את בגדיו, כדרך האבלים שקורעים על המת,
שהיא קריעה שלאחר היאוש, ואילו אצל מרדכי רואים כי גם לאחר הקריעה הוא לא
מנע עצמו מן הרחמים, ואדרבא היה ליבו סמוך ובטוח בישועת ה', כפי שאמר מיד לאחר
מכן (פסוק יד) "רַחֵם וְהַצֵּלָה יַעֲמֹד לַיהוּדִים".

אלא קריעת הבגדים אצל מרדכי לא היתה מחמת אבל, אלא כדי למהר ולהפשיטם
מעליו, וזאת כדי שיוכל ללא שהות ללבוש את בגדי השק ולהעתיר ברחמים, וכדי
להחיש את לבישת השק, הוא הזדרז להסיר מעליו את הבגדים בקריעה.

צא וראה, כאשר פשטה השמועה על הגזירה בכל מדינות המלך, נאמר (פסוק ג) "אֲבָל
גְּדוֹל לַיהוּדִים וְצוּם וּבְכִי וּמִסָּפַד שָׁק וְאַפֶּר יֵצֵעַ לְרַבִּים", הרי שלמרות שהיה אבל גדול,
מכל מקום לא נאמר שזה גרם להם לקרוע את בגדיהם.

ומכל מקום למדנו מכאן יסוד נכבד, על החשיבות העצומה שראה מרדכי בכל רגע ורגע
של לבישת שק, וכלשונו של אדוננו הגר"א נ"ע (להלן פסוק ד), בטעם הדבר שמרדכי
סירב לקבל את הבגדים -

"שלא רצה לבדול מִשָּׁקוֹ, אפילו רגע אחד".

בינו נא זאת.

ד, ג "אֲבָל גְּדוֹל לַיהוּדִים וְצוּם וּבְכִי וּמִסָּפַד
שָׁק וְאַפֶּר יֵצֵעַ לְרַבִּים"

מפשיטות לשון הפסוק משמע "שק ואפר יציע לרבים" - לשון מצע, היינו שהיו יושבים
על האפר.

אולם לכאורה, מלשון התרגום מבואר שפירש בענין אחר, וז"ל; "ולבוש שק וקטמא הנה מתשם עליו צדיקיא סגיאין".

ומבואר מדבריו, שאת האפר לא הציעו תחתם, אלא הניחו אותו עליהם ממש, וכעין הכתוב לעיל (פסוק א) "וַיִּקְרַע מָרְדֳּכָי אֶת בְּגָדָיו וַיַּלְבֹּשׁ שֵׁק וְאַפֶּר".

וכן מצינו בתענית (טו), שבשבע תעניות אחרונות על הגשמים, היו נותנים אפר מקלה בראשם.

ועמד על מדוכה זו הגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א ראש ישיבת 'בית יהודא':

הנה בפייט 'אֶשֶׁר הֵנִיא', נאמר בזה הלשון;

"לְבַשׁ שֵׁק וְקֶשֶׁר מְסֻפָּד, וְגָזַר צוֹם וַיֵּשֶׁב עַל הָאֶפֶר".

ולכאורה ההבנה בדבריו, שהוא סבר לפרש את הפסוק שלפנינו "שֵׁק וְאַפֶּר יָצַע לְרַבִּים" - שישבו על האפר, וכמשמעות לשון הכתוב.

אולם אי אפשר לפרש כן, שהרי לשון הפייט שם עוסק במרדכי - "כְּרֹאוֹת מָרְדֳּכָי כִּי יָצָא קֶצֶף, וְדָתִי הֶמֶן נִתְּנוּ בְּשׁוּשָׁן: לְבַשׁ שֵׁק וְקֶשֶׁר מְסֻפָּד, וְגָזַר צוֹם וַיֵּשֶׁב עַל הָאֶפֶר", והלא לגבי מרדכי ודאי לא נאמר שהוא ישב על האפר, רק נאמר בו "וַיֵּלְבֹּשׁ שֵׁק וְאַפֶּר".

אכן בפסוק להלן (יז) נאמר; "וַיַּעֲבֹר מָרְדֳּכָי וַיַּעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוְּתָהּ עָלָיו אֶסְתֵּר", ובתרגום כתב; "וְנָסַם וְכָנַס מָרְדֳּכָי, וַעֲבַר עַל חֲדָוֹת חֲגָא דְּפִסְחָא, וְצוּמָא גָזַר וַיִּתֵּב עַל קֶטְמָא" (וישב על האפר), וַעֲבַד כְּכֹל דִּי פִקְדֵת עָלָיו אֶסְתֵּר".

ונראה כי מכאן פתרון הדבר, כי מרדכי אכן ישב על מצע אפר וגם לבש שק ואפר, ודברי הפייט נחלקים לשני ענינים;

החלק הראשון; "לְבַשׁ שֵׁק וְקֶשֶׁר מְסֻפָּד" - מתייחס לדברי הכתוב לעיל - "וַיֵּלְבֹּשׁ שֵׁק וְאַפֶּר", ושם אכן מרדכי לבש שק ואפר.

והחלק השני; "גָזַר צוֹם וַיֵּשֶׁב עַל הָאֶפֶר" - מתייחס לפסוק האומר "וַיַּעֲבֹר מָרְדֳּכָי וַיַּעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוְּתָהּ עָלָיו אֶסְתֵּר", שם כפי המפורש בתרגום, הוא ישב על האפר.

ד, ד "וּתְבוֹאֲנָה נַעֲרוֹת אֶסְתֵּר וְסָרִיסֶיהָ וַיִּגִּידוּ לָהּ
וּתְתַחֲלָחֵל הַמֶּלֶכָה מְאֹד וּתִשְׁלַח בְּגָדִים לְהַלְבִּישׁ
אֶת מֶרְדֵּכָי וּלְהַסִּיר שָׁקוֹ מֵעַלָיו וְלֹא קִבַּל"

הנה, מרדכי קורע בגדיו ולובש שק ואפר, וכאשר הדבר נודע לאסתר, היא בתגובה לכך
- "וּתִשְׁלַח בְּגָדִים לְהַלְבִּישׁ אֶת מֶרְדֵּכָי".

וזו תיממה גדולה, וכי מרדכי חסר בגדים הוא? והלא הוא קרע את בגדיו ולבש שק בכוונת
מכּוּיָן, וא"כ היה ראוי שאסתר תשלח לברר מדוע עשה כן, אך מה מקום יש לשלוח
אליו בגדים? (וכבר הקשה כן ה'אלשיך' הק')

וביאור נפלא, אמר בזה מרן הגר"ז זיע"א:

כפי המבואר בפסוק לעיל, מרדכי היה מנוע להכנס לחצר המלך, מאחר שהוא היה לבוש
בשק (לעיל פסוק ב); "וַיָּבֹא עַד לִפְנֵי שַׁעַר הַמֶּלֶךְ כִּי אֵין לְבֹא אֶל שַׁעַר הַמֶּלֶךְ בְּלִבוֹשׁ שָׁק",
מעתה, הזדרזה אסתר לשלוח למרדכי בגדים, כדי שיוכל להכנס לאתגר לחצר המלך,
ולדבר עמה פנים אל פנים לטכס עצה נכונה, כיצד לפעול בהשתדלות כנגד גזירת המן.
ברם, מרדכי מצידו סירב לקבל את הבגדים, ואת הטעם לכך כתב אדוננו הגר"א נ"ע,
בזה הלשון:

"שלא רצה לבדול מִשָּׁקוֹ, אפילו רגע אחד".

וביאר בזה מרנא רבנו חיים הלוי מבריסק זיע"א, כי למרות שאין ספק שלטובת הענין
היה נכון לעשות כן, אולם כל רגע נוסף עם השק, יכול לפעול הרבה יותר מאשר
ההשתדלות אצל המלכה, ולכן מרדכי סירב לקבל זאת ממנה, כי מוטב היה בעיניו
להישאר מחוץ לשער המלך, ובלבד שלא יבטל לרגע משקו ותענייתו.

והנה כאשר הובאו הדברים בי מדרשא, מצאו הלומדים כי הם מכוונים יפה בלשון
הפסוק;

א. יש לדקדק, שלכאורה לפי ההגיון היה צריך תחילה להסיר ממרדכי את השק, ולאחר
מכן להלביש אותו בבגדים אחרים, ואילו הפסוק אומר ההיפך; "וּתִשְׁלַח בְּגָדִים לְהַלְבִּישׁ
אֶת מֶרְדֵּכָי - וּלְהַסִּיר שָׁקוֹ מֵעַלָיו"?

ב. מדוע הפסיק הכתוב והזכיר את שמו של מרדכי, בין הלבשה להסרת השק -
"לְהַלְבִּישׁ אֶת מֶרְדֵּכָי וּלְהַסִּיר שָׁקוֹ", ולכאורה היה צריך לכוון את הדברים כאחד -
'להלביש בגדים ולהסיר שק ממרדכי'?

אכן לפי דברי רבותינו זיע"א, הדברים מיושבים היטב, כי כאמור, מרדכי לא התנגד

לעצם לבישת הבגדים, אלא רק להסרת השק מעליו ולו לרגע אחד, ועל כן מפריד אותם הכתוב זה מזה, ואומר "וְלִהְיוּ שָׂקוֹ מֵעַלְיוֹ וְלֹא קִבֵּל" - כלומר, מדוע הוא סירב לבקשתה של אסתר ללבוש את הבגדים ששלחה אליו, מפני שזה היה כרוך בהסרת השק מעליו.

ד, ד "וּתְבוֹאָנָה נְעוּרוֹת אֶסְתֵּר וְסָרִיסָהּ וַיִּגִּידוּ לָהּ
וַתַּתְּחַלֵּחַ הַמֶּלֶכָה מְאֹד וַתִּשְׁלַח בְּגָדִים לְהַלְבִּישׁ
אֶת מְרֹדְכָי וְלִהְיוּ שָׂקוֹ מֵעַלְיוֹ וְלֹא קִבֵּל"

יש לדקדק, הלא פשוט שהסרת השק מעל מרדכי, צריכה להיות בטרם ילבש מרדכי בגדים אחרים, ואילו בפסוק נאמר להיפך, "וַתִּשְׁלַח בְּגָדִים לְהַלְבִּישׁ אֶת מְרֹדְכָי" - ורק לאחר מכן - "וְלִהְיוּ שָׂקוֹ מֵעַלְיוֹ"?

עוד יש לתמוה על אסתר, וכי עלה על דעתה שמרדכי לבוש שק, רק משום שאין לו בגדים אחרים, והלא ברור שהוא לבוש כך בכוונה תחילה, וא"כ היה ראוי שאסתר תשלח לברר אצלו מה ראה לעשות כך, ולא לשלוח אליו בגדים להלבישו?

וכתב על כך הגאון מלבי"ם, ביאור נשגב:

הנה מאחר שמרדכי היה לבוש שק, הוא היה מנוע מלהכנס לחצר המלך, וכמבואר בפסוק לעיל (א); "וַיָּבֹא עַד לַפְּנֵי שַׁעַר הַמֶּלֶךְ כִּי אֵין לָבֹא אֶל שַׁעַר הַמֶּלֶךְ בְּלִבוֹשׁ שֵׁק". מעתה נראה, כי ודאי גם אסתר ידעה את כל אשר נעשה, והבינה היטב מדוע מרדכי לבש שק, ולכן היא לא ביקשה ממנו להסיר את השק מעליו כלל, אפילו בעת הכנסו אל שער המלך, ולכן רק זאת עשתה, לשלוח אליו בגדים שילבש על השק, וכך ישאר השק מוסתר מתחת לבגדיו, ובאופן זה הוא יהיה רשאי להיכנס פנימה.

וזה הכוונה "וְלִהְיוּ שָׂקוֹ מֵעַלְיוֹ" כלומר שע"י לבישת הבגדים, השק לא יהיה 'עליו' אלא תחת בגדיו, וכך יכנס לתוככי שער המלך.

נמצא איפוא, שעיקר בקשתה של אסתר ממרדכי היתה, שרק יואיל להסתר את שקו מתחת לבגדיו, אך לא להסיר אותו ממנו לגמרי כלל, אפילו לרגע אחד.

ומכל מקום מדברי רבינו המלבי"ם יש ללמוד מוסר נוקב, כי בשעת גזירה לא די בהתנגדות 'שקטה', אלא החובה לפעול בגלוי ולעין כל, וכמו שנאמר בפסוק שלפניו (א); "וּבְכָל מְדִינָה וּמְדִינָה מְקוֹם אֲשֶׁר דָּבַר הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ מֵגִיעַ אֲבָל גְּדוֹל לַיהוּדִים וְצוּם וּבְכִי"

וּמִסְפַּד שֶׁק וְאַפֶּר יֵצַע לָרְבִים", וּמִי שְׂבוּחַר לְהַצְנִיעַ אֶת שֶׁקוּ, הָרִי הוּא כְּמִי שֶׁמִּסִּיר שֶׁקוּ מֵעֵלִיו, כִּי דְבָרִים שֶׁבִּלְב אֵינָם דְּבָרִים, וּמִמִּילָא אֵין כָּל מִשְׁמַעוֹת לְבָכִי וּמִסְפַּד שֶׁכֶּזָּה.

ד, ד "וְתִבְּוֹאָנָה נְעֻרֹת אֶסְתֵּר וְסָרִיסָיָה וַיִּגִּידוּ לָהּ
וַתִּתְּחַלֵּחַל הַמֶּלֶכָה מְאֹד וַתִּשְׁלַח בְּגָדִים לְהַלְבִּישׁ
אֶת מְרַדְכֵי וְלִהְסִיר שֶׁקוּ מֵעֵלָיו וְלֹא קִבֵּל"

לכאורה היה ראוי לומר 'ותשלח למרדכי בגדים ללבשם', ומה שנאמר ותשלח בגדים "לְהַלְבִּישׁ" הוא תמונה, כלום מרדכי אינו יכול ללבוש בעצמו עד שצריך להלבישו?
וביאר בזה הג"ר יצחק זאב מאירזאהן שליט"א:

נראה שכוונת אסתר היתה בזה, שלא למנוע את מרדכי ולו רגע אחד, מעבודתו לזעוק זעקה גדולה ומרה בלבוש שק ואפר, ומתוך הכרה עמוקה בערך העצום של כל רגע עם שק ותפילה, הורתה "לְהַלְבִּישׁ אֶת מְרַדְכֵי", כלומר שהדבר ייעשה ע"י אחרים, בבגדים מוכנים משלה, לבל יוכרח מרדכי להתעסק בזה בעצמו כלל.

ובזה יתיישב הלשון "וְלִהְסִיר שֶׁקוּ - מֵעֵלָיו", כלומר שאחרים יסירוהו מעליו.

גם יתבאר בזה סדר הכתוב (כפי שהק' המלבי"ם המובא לעיל), שהרי כפי מנהגו של עולם, הסרת השק מעל מרדכי, אמורה להיות בטרם ילבש מרדכי בגדים אחרים, ואילו בפסוק נאמר להיפך, "וַתִּשְׁלַח בְּגָדִים לְהַלְבִּישׁ אֶת מְרַדְכֵי" - ורק לאחר מכן - "וְלִהְסִיר שֶׁקוּ מֵעֵלָיו"?

אכן נראה, כי במכוון הנחתה אסתר להפוך הסדר, תחילה לעטות עליו את הבגדים, ולאחר מכן להסיר מעליו את השק בדרך כלשהי, ובכך ביקשה למנוע ככל האפשר, מלבטל אותו מן השק ולו רגע אחד.

ובזה יובן לשון "לִהְסִיר שֶׁקוּ", כי לכאורה ראוי לומר 'לפשוט שקו', וכפי שנאמר תחילה 'וילבש שק', והסרת לבוש יכנה הכתוב 'להפשית', ולמה תפס לשון הסרה?

אכן בא הכתוב לרמז, כי ביקשה שאופן הורדת השק מעליו יהיה בדרך של הסרה מתחת לבגדיו, ולא ע"י הפשטה תחילה כדרך העולם.

ואחר כל זאת מסיים הכתוב; "וְלֹא קִבֵּל", מרדכי לא הסכים להמנע מלבישת השק אפילו באופן זה.

ד, ה "וּתְקַרְא אֶסְתֵּר לְהִתְּךָ מִפְּרִיטֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר הָעֲמִיד
לְפָנֶיהָ וּתְצַוֶּהוּ עַל מְרֹדְכִי לְדַעַת מַה זֶה וְעַל מַה זֶה"

אמרו חז"ל במדרש (אסתר"ר ח, ד); "אָמְרָה לוֹ (אסתר להתך) לֵךְ אָמַר לוֹ, מִימֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל
לֹא בָּאוּ לְצָרָה כְּזֹאת, שָׁמָּה כָּפְרוּ יִשְׂרָאֵל (שמות טו, ב) בַּזֶּה קִלִּי וְאַנְוֵהוּ, וְשָׁמָּה כָּפְרוּ
בַּלְוֹחוֹת, דְּכִתִּיב בְּהֵן (שם, לב, טו) 'מִזָּה וּמִזָּה הֵם כְּתֻבִּים'.

וַיִּגְד לוֹ מְרֹדְכִי אֶת כָּל אֲשֶׁר קָרְהוּ - אָמַר לְהִתְּךָ לֵךְ אָמַר לָהּ, בֵּן בְּנוֹ שֶׁל קָרְהוּ בָּא עֲלֵיכֶם,
הִדָּא הוּא דְּכִתִּיב (דברים כה, יח) 'אֲשֶׁר קָרַךְ בְּדֶרֶךְ', ע"כ.

ולכאורה אינו מובן, מה השיב מרדכי לאסתר על שאלתה?

וביאר בזה רבינו ה'בית הלוי' זיע"א (שמות יז, ח):

הנה כאשר בא עמלק להלחם כנגד ישראל, נאמר בפסוק (שם); "וַיָּבֹא עֲמֶלֶק וַיִּלָּחֶם עִם
יִשְׂרָאֵל בְּרַפִּידִם".

וצריך ביאור, שהרי כבר קודם לכן נאמר בפסוק (א) "וַיַּחֲנוּ בְּרַפִּידִים", מדוע א"כ חזר
הכתוב לומר שנית, שבני ישראל היו באותה שעה ברפידים?

אכן דרשו מכך חז"ל (תנחומא, כה), שלשון 'רַפִּידִים' מורה על כך שרפו ידיהם מן התורה,
ולכן מיד בא עליהם עמלק, ונמצא שכוונת הפסוק לומר שעמלק נלחם עם ישראל
ברפידים, דהיינו שזו הסיבה שהוא שלט בהם, מפני שידיהם רפו מן התורה.

עוד דרשו חז"ל במדרש (שמו"ר כו, ב) את סמיכות הפסוקים; "מַה כְּתִיב שָׁם (שמות יז, ז)
"הַיֵּשׁ ה' בְּקִרְבָּנוּ אִם אֵין וַיָּבֹא עֲמֶלֶק - וְכִי מָה עָנִין זֶה אֶצֶל זֶה... כֵּן אָמַר הַקֵּב"ה לְיִשְׂרָאֵל,
אֲנִי נִשְׂאֲתִי אֶתְכֶם עַל עֲנִי כְבוֹד, וְאַתֶּם אוֹמְרִים: הַיֵּשׁ ה' בְּקִרְבָּנוּ, לְפִיכָּךְ יָבֹא הַשָּׂוֵּי
וַיִּשְׁלַט בָּכֶם, הִנֵּה וַיָּבֹא עֲמֶלֶק".

למדנו איפוא, כי מחמת שני חטאים עמלק בא להלחם בישראל; א. שרפו ידיהם מן
התורה, ב. ששאלו "הַיֵּשׁ ה' בְּקִרְבָּנוּ".

ומעתה מבוארת היטב תשובתו של מרדכי להתך - "אָמַר לָהּ, בֵּן בְּנוֹ שֶׁל קָרְהוּ בָּא
עֲלֵיכֶם", ובכך השיב לאסתר, כי כפי שעמלק עצמו בא מחמת אותם שני חטאים, כך בן
בנו בא עתה מאותם הסיבות, שעברו על זֶה קִלִּי וְאַנְוֵהוּ, ועל התורה שנאמר בה 'מִזָּה
וּמִזָּה הֵם כְּתֻבִּים'.

ד, ה "וּתְקַרְא אֶסְתֵּר לְהִתְּךָ מִפְּרִיטֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר הָעַמִּיד
לְפָנֶיהָ וּתְצַנְהוּ עַל מַרְדֳּכָי לְדַעַת מַה זֶה וְעַל מַה זֶה"

אמרו חז"ל (מגילה טו); "לְדַעַת מַה זֶה וְעַל מַה זֶה - אמר רבי יצחק, שלחה לו, שמא
עברו ישראל על חמשה חומשי תורה, דכתיב בהן 'מִנְּהָ וּמִנְּהָ הֵם כְּתָבִים'?"
ויש להבין, מדוע היה נראה לאסתר שהחטא של אותו הדור, תלוי בנאמר בפסוק זה
המדבר בלוחות הברית?

וביאר את הדברים הגאון רבי יעקב מרקוביץ שליט"א:

הנה בענין שני הלוחות נאמר בפסוק (שמות לב, טו); "לְחֹת כְּתָבִים מִשְׁנֵי עֲבְרֵיהֶם מִנְּהָ
וּמִנְּהָ הֵם כְּתָבִים".

ויש להבין, הלא אם הם היו "כְּתָבִים מִשְׁנֵי עֲבְרֵיהֶם", מה הוסיף הכתוב לומר כי
"מִנְּהָ וּמִנְּהָ הֵם כְּתָבִים"?

עוד יש להבין מה שכתב רש"י; "מִשְׁנֵי עֲבְרֵיהֶם - היו האותיות נקראות, ומעשה ניסים
היה".

וצריך ביאור, מה המשמעות המיוחדת הטמונה בכך, שהלוחות נכתבו במעשה ניסים כה
מופלא, עד שהיו האותיות נקראות מכל צד?

ונראה לבאר, כי כל כתב צריך מקום ואופן שהוא יכול להיאחז ולהתקיים עליו, ובלא
לוח ומקום שמחזיק אותו, אין לו קיום והוא אינו נקרא.

נמצא איפוא, כי הכתב נחשב תלוי בדבר אחר, כי כאמור, יש לו קיום רק מחמת אחיזתו
בלוח, ובלי הלוח הוא חדל מלהתקיים.

ועל כך בא הכתוב לומר - "לְחֹת כְּתָבִים מִשְׁנֵי עֲבְרֵיהֶם", דהיינו, שהדברים הכתובים
בלוחות נקראו משני צידיהם, ולא היו תלויים בלוחות.

אך עדין יש לומר, שמכל מקום הכתב שבכל עבר נאחז בלוח, ושוב יש כאן איזו התנאה
והגבלה בהוראת הכתוב.

ועל זה הוסיף לומר שלא זו בלבד, אלא הכתב כלל לא היה מותנה באחיזה כלשהי, ולא
היה אפילו לוח שהוא אחוז בו, אלא "מִנְּהָ וּמִנְּהָ הֵם כְּתָבִים" - היינו שאותו כתב
עצמו היה מפולש ונקרא משני צדדיו, עד שהוא אינו תלוי בשום מצב שהוא, וכמו
שאמרו חז"ל (שבת קד). "מ"ם וסמך שבלוחות - בנס היו עומדין".

וכל זה להורות לנו, שהתורה היא 'בלתי תלויה', ולא נמסרה על תנאי ולפי מצב מסוים, אלא היא מחייבת בכל אופן וצורה אשר תהיה, בלי הוראת היתר של מצב כזה או אחר. ונראה כי זהו הדבר שרמזה עליו אסתר למרדכי, שמא הקילו ישראל באיזה דבר לפי המצב והשעה, ועברו בכך על ההוראה הבאה מן הלוחות - "מִזָּה וּמִזָּה הֵם כְּתָבִים", שאין בהם שום שינוי מחמת איזה מצב שיהיה!

ואכן, כפי שחששה אסתר כן היה, כאשר באמת הם נהנו מסעודתו של אותו רשע, והורו להקל בזה לפי העת והשעה, נגד דעת מרדכי, ועברו ישראל על התורה אשר נאמר בה "מִזָּה וּמִזָּה הֵם כְּתָבִים!"

ד, ה "וַתִּקְרָא אֶסְתֵּר לְהַתֵּן מִסְרִיּוֹתַי הַמֵּלֶךְ אֲשֶׁר הָעֶמִיד
לְפָנֶיהָ וַתִּצְוֶהוּ עַל מְרַדְּכִי לְדַעַת מַה זֶה וְעַל מַה זֶה"

דרשו חז"ל (אסתר"ר ח, ד); "אמרה לו לך אמר לו, מימיהם של ישראל לא באו לצרה כזאת, שפא כפרו בלוחות, דכתיב בהן (שמות לב, טו) 'מִזָּה וּמִזָּה הֵם כְּתָבִים'."

על דרך מוסר, דרש בזה הגה"צ רבי מרדכי אפרים סופר - זוסמן זצ"ל ראב"ד בודפסט:
אמרו חז"ל (מגילה יב); "שאלו תלמידיו את רשב"י, מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה? וכו'".

אמרו לו, אמור אתה - אמר להם מפני שהשתחוו לצלם.

אמרו לו, וכי משוא פנים יש בדבר? - אמר להם, הם לא עשו אלא לפנים - אף הקב"ה לא עשה עמהן אלא לפנים."

ויש לבאר מהות הענין, שהכתוב מדבר על החטא הידוע בבית ישראל, שיש המתביישים לעבוד את ה' בגלוי ובפרסיה, ולקרוא בגאווה ובגאון עברי אנוכי ואת ה' אלוקי השמים אני ירא, ותחת זאת הם משתדלים להסתיר מעשיהם בפני הבריות, ומתביישים ללחום נגד הפושעים וקלי הדעת, ואדרבה, כאשר הם יושבים במושב רשעים ופושעים, ליבם נהיה רך כקנה וראשם כפוף כאגמון, אוכלים ושותים עמהם, ועושים כמעשיהם מפני הבושה.

והלא מצווים אנו (אבות פ"ה, מ"ב); "הוי עז כנמר" - להקשות עורפינו כדי לעשות רצון אבינו שבשמים.

ואמרו חז"ל (חגיגה ה:); "מקום יש לו להקב"ה, ומסתרים שמו".

ויש לפרש שאותו מקום 'מסתרים', בוכה בו הקב"ה על גאווותן של ישראל שניטלה מהן, שהם אינם עובדים אותו אלא ב'מסתרים', במקום שאין עין רואה, וכל זאת מפני שהם מתביישים לקדש את שמו ברבים.

ונראה כי זו היתה גם חטאת אותו הדור, שלא קידשו שמו יתברך בגלוי, ואף שידעו גודל העון הכרוך בזה, מכל מקום כרעו והשתחוו לפנים, והראו לפנים כביכול חלילה הם מודים בעבודה זרה, ולא היה בהם את אומץ הלב להראות אהבתם לשמים בגלוי.

ובלוחות בא הרמז לדבר, בהיותם כתובים משני עבריהם מזה ומזה הם כתובים, לרמז לנו שיכתוב האדם את התורה על לוח לבו, ושתהיה חקוקה מבפנים ומבחוץ, בגלוי ובסתר, מכל צד יהיו חקוקים ונראים לעיני כל, בתוכו ובתוך תוכו, עד שבכל תנועה ודיבור יהיה ניכר שהוא עובד את ה'.

ועל זה רמזה אסתר בדבריה למרדכי - "שמא כפרו ישראל בלוחות, דכתיב בהם 'מִזָּה וּמִזָּה הֵם כֹּתְבִים'".

ד, ה "וּתְקַרְא אֶסְתֵּר לְהִתֵּן מִפְּרִי־הַמִּלֶּךָ אֲשֶׁר הִעֲמִיד לְפָנֶיהָ וּתַצִּיחֶהוּ עַל מַרְדֳּכָי לְדַעַת מַה זֶה וְעַל מַה זֶה"

אמרו חז"ל (חולין קלט:); "אסתר מן התורה מנין - וְאֵנֶכִי הַסֵּתֶר אֶסְתִּיר".

פירש רש"י: "למעשה אסתר - הסתר אסתיר, בימי אסתר יהיה הסתר פנים ומצאוהו צרות רבות ורעות".

וצריך ביאור, אף כי אכן היה הסתר פנים בתקופתה של אסתר, מדוע דוקא אסתר נקראת על שם ההסתרה, ולא מרדכי, או להבדיל המן ואחשורוש, והלא אדרבה, אסתר היתה לכאורה עוגן ההצלה של ישראל, אשר על ידה ראו בגלוי את ישועת ה'?

ועוד יש להבין, מדוע התורה רומזת דוקא לתקופת אסתר, והלא היו עוד הרבה תקופות שהיה בהם הסתר פנים לישראל?

גם יש להבין, מה ענין הכפילות "וְאֵנֶכִי הַסֵּתֶר אֶסְתִּיר", ולמה רומזת התורה בכפילות זו של ענין ההסתרה?

והאיר לנו בזה עינים, הג"ר אי"ל פינקל שליט"א ר"מ ישיבת 'מיר':

הנה לימדונו חז"ל (סנהדרין צ), שדרך הנהגתו של הקב"ה עם בריותיו ב'מידה כנגד מידה'. וביארו המפרשים בזה, (עי' מצודות דוד תהילים סב, יג, וב'אלשיך', ויקרא ט), כי באופן זה, היסורים הבאים על האדם גורמים לו לפשפש במעשיו, ולהתבונן בחטאו כדי לשוב ממנו.

והנה דרשו חז"ל (חגיגה ה); "וְאֵנָכִי הַסֵּתֶר אֶסְתִּיר פָּנַי בַּיּוֹם הַהוּא - אמר רבא אמר הקב"ה, אע"פ שהסתרתי פני מהם, בחלום אדבר בו", ומשמעות הדברים, שההסתר פנים יהיה רק בביטול הנבואה, אך עדין יהיה גילוי מסוים ע"י 'חלום'.

מעתה נראה, כי זהו ענין "וְאֵנָכִי הַסֵּתֶר אֶסְתִּיר" שהיה בתקופתה של אסתר, כי בגזירת המן לא נודע לישראל מחמת איזה חטא נפל עליהם הדבר, וכפי שאומרים חז"ל (מגילה יב). "שאלו תלמידיו את רשב"י, מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה?"

ונמצא, כי מלבד עצם ההסתרה שהקב"ה סילק את השגחתו מהם, היתה הסתרה נוספת, שלא נודע להם מה סיבת הגזירה הנוראה שניחתה עליהם מהמן, וכיון שכך הם לא יכלו לשוב על כך בתשובה, וממילא לא היה בידם לבקש להעבירה מעליהם.

והנה על מרדכי נאמר לעיל (ד - א); "וּמֶרְדֵּכִי יָדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה", ופירש רש"י; "בעל החלום אמר לו שהסכימו העליונים לכך, לפי שהשתחוו לצלם בימי נבוכדנצר ושנהנו מסעודת אחשורוש".

ועוד אמרו חז"ל (ילקוט, תתנו), כי "מֶרְדֵּכִי יָדַע" - לרפאות את המכה, דהיינו שהשיג את ההבנה בשורש החטא, שלקו על שנהנו מסעודת אחשורוש, ועוד שהשתחוו לצלם.

ואחרי שמרדכי ידע את הדבר, הוא עשה מיד את המוטל לעשות; "וַיִּקְרַע מֶרְדֵּכִי אֶת בְּגָדָיו וַיִּלְבַּשׁ שָׂק וַאֲפֹר וַיַּצֵּא בְּתוֹךְ הָעִיר וַיִּזְעַק זַעֲקָה גְדוֹלָה וַיִּמָּרָה".

ובזה מבואר הפסוק, כי אסתר לעומת מרדכי, לא ידעה בשל מה באה גזירת המן, ולכן שלחה "וַתַּצְוֶהוּ עַל מֶרְדֵּכִי לַדַּעַת מָה זֶה וַיַּעַל מֶה זֶה", כלומר, על מה באה עלינו גזירה זו (עי' בדברי הגר"א, והמלבי"ם), ולכך דוקא אסתר נרמזה בשמה על ההסתרה.

ולאור הדברים, יש ליתן משמעות עמוקה לדברי תהילותיו של דוד מלכא (תהילים נא, יג);
 "אַל תִּשְׁלִיכֵנִי מִלִּפְנֵי יְרוּחַ קִדְשְׁךָ אֶל תִּקַּח מִמֶּנִּי".

כלומר, גם בשעה שנגזר עלינו חלילה להיות מושלכים מלפניך, ואתה נוהג עמנו בדרך
 של הסתר פנים, עם כל זה אנו מבקשים שלא נגיע לידי "הַסְתֵּר אֶסְתִּיר", אלא "וְרוּחַ
 קִדְשְׁךָ אֶל תִּקַּח מִמֶּנִּי", אשר על ידה נוכל להשכיל את הסיבות לגזירה, וממילא גם נוכל
 לצאת מתוך ההסתר.

ד, ו "וַיֵּצֵא הַתָּךְ אֶל מֶרְדֵּכִי אֶל רְחוּב הָעִיר אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר הַמֶּלֶךְ"

לשון "וַיֵּצֵא הַתָּךְ אֶל מֶרְדֵּכִי", מורה כי לצורך דיבורו עם מרדכי, לא היה נזקק כי אם
 לצאת מחצר המלך ותנו לא, שהרי מרדכי עמד בשער המלך.

מעתה יש לעיין, מה זאת שציין הכתוב שהתך יצא "אֶל רְחוּב הָעִיר", ולכאורה זהו
 יתור לשון?

וביאור יקר, כתב בזה מהרא"ל צינץ זיע"א:

נראה, כי התך נשמר שהמן לא ירגיש בכך שהוא נשלח ע"י אסתר.

ומסתמא אסתר היתה נמצאת לפניו מן השער, וא"כ אילו היה התך בא בדרך הישרה,
 היה פוגש מיד את מרדכי היושב בשער המלך, והיה נראה שהוא בא בשליחות אליו.
 לפיכך נתחכם התך לצאת תחילה "אֶל רְחוּב הָעִיר", והיסב ללכת משם בדרך עקלתון,
 כדי שלא ירגיש המן שנשלח ע"י אסתר לדבר עם מרדכי.

ד, ז "וַיִּגְדַּל לוֹ מֶרְדֵּכִי אֶת כָּל אֲשֶׁר קָרָהוּ וְאֵת פִּרְשֵׁת הַכֶּסֶף אֲשֶׁר אָמַר הָמָן לְשָׂקוֹל עַל גִּגְזֵי הַמֶּלֶךְ בִּיהוּדִים לְאַבְדָּם"

צריך ביאור, לשם מה היה צריך מרדכי לחזור ולספר בעת הזאת לאסתר, על כך
 שבתחילת הגזירה ביקש המן להעביר לגנזי המלך עשרת אלפים ככר כסף, והלא מאחר
 ואחשורוש לא קיבל זאת ממנו, אין לכך לכאורה כל משמעות עתה?

וביאור נפלא אמר בזה הגאון רבי צבי יחזקאל מיכלזון הי"ד הרב מפלונסק:

לפי דרכו של עולם, כאשר איזה שר או מושל מטיל גזירות על ישראל, הנוהג הוא לבטל את הגזירה ע"י מתת יד הגונה, וכפי הדרך שכבש לנו אבינו יעקב, כאשר בא כנגדו עשיו, הוא העביר לידי מנחה הגונה (בראשית לג, יא); "קח נא את בְּכָתִי אֲשֶׁר הָבֵאת לָךְ... וַיִּפָּצֶר בוֹ וַיִּקָּח"...

ועל כך נזעק מרדכי להתריע באסתר, שלא תסמוך כלל בדעתה, שמא ניתן לפתור גזירה זו בדרך המקובלת של נתינת שוחד, ואמר לה כי כאן באה לפנינו גזירה חמורה וקשה, כי המן השר העומד מאחוריה - אינו נוטל שוחד, ולא זו בלבד, אלא אף מוכן לתת כסף כדי שתנתן לו רשות לאבד את ישראל.

לפיכך אין מנוס מלהיכנס לסכנה, ולהשתדל אצל המלך בדרך אחרת כדי לבטל את הגזירה.

*

ובספר 'טעמא דקרא', מביא דברים בסגנון זה, ומוסיף עליהם:

הנה לפי המבואר בחז"ל (אסתר"ר ז, יז), החטא של אותו הדור היה שנהנו מסעודתו של אותו רשע, וכל זאת בעוד מרדכי מתריע ומזהיר אותם שלא ילכו לשם.

ונראה שטענתם של ישראל היתה, כי אם אף אחד מישראל לא ילך לסעודה, בודאי שאחשוורוש יתרגז מאוד ויאמר שישראל שונאים אותו, והדבר עלול להמיט סכנה גדולה על הציבור כולו. (עי' סנהדרין עד.)

ובכך היה נעוץ שורש החטא, כי מאחר ולפי האמת היתה כוונתו של אחשוורוש להחטיאם, היתה מוטלת עליהם חובה גמורה למסור את הנפש על זה, ובעצם הדבר שהם נמנעו מלמסור את הנפש - חטאו!

וכדי לתקן את החטא של מניעת מסירות נפש בעת שמבקשים להחטיאם, סבור היה מרדכי שהתיקון יהיה, רק כאשר יפעלו בהצלה הבאה ע"י 'מסירות נפש'.

ועל כן ציוה לאסתר, להכנס לבית המלך דוקא מתוך סכנה גדולה, ובכך יתוקן הפגם הגדול של חטא ההימנעות ממסירות נפש במקום שצריך לזה.

ד, יא "כֹּל אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יָבֹא אֶל הַמֶּלֶךְ אֶל הַחֶצֶר
הַפְּנִימִית אֲשֶׁר לֹא יִקְרָא אַחַת דָּתוֹ לְהִמִּית וְגו' לְבַד
מֵאֲשֶׁר יוֹשִׁיט לוֹ הַמֶּלֶךְ אֶת שְׂרָבִיט הַזֶּה וְחָהָב וְאֶנִּי לֹא
נִקְרָאתִי לְבֹא אֶל הַמֶּלֶךְ זֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם"

לכאורה כוונת דבריה של אסתר, שמאחר והנכנס לחצר המלך מתחייב במיתה, א"כ אם היא תנסה להכנס בלי שהמלך יקרא לה תחילה, הרי היא עלולה למות, אלא אם כן יושיט לה המלך את השרביט להצילה.

ועוד הוסיפה לחשש זה, כי אכן מסתבר יותר שהמלך לא יושיט לה את השרביט, שהרי "וְאֶנִּי לֹא נִקְרָאתִי לְבֹא אֶל הַמֶּלֶךְ זֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם", ודומה הדבר שאולי כבר בטלה נשיאות החן שלי אצל המלך, וממילא הסיכון בדבר גדול הרבה יותר.

ואכן בדרך זו פירש המהר"ל:

"קשה, מה בכך שלא נקראה אל המלך זה שלשים יום ואפילו נקראת תוך שלשים יום מה בכך?"

ויש לומר, כי הרואה את חבירו אחר שלשים יום מברך שהחיינו (ברכות נח:), נמצא איפוא שכל אשר לא היה תוך שלשים, נחשב כאלו נסתלק ממנו שהרי חייב לברך שהחיינו.

ולכך אמרה אסתר למרדכי, אל תאמר כיון שאני אהובה אצלו, בודאי יושיט לי שרביט הזהב כי הוא חפץ בי כשאבוא לפניו, כי מאחר ולא נקראתי זה שלשים יום, הרי זה כאלו נסתלקתי מעליו, וא"כ אין לסמוך על זה לומר אהובה אני אצלו, אחר שלא נקראתי שלשים יום, ואילו אכן אחשוורוש היה כ"כ חפץ בי, למה לא קרא לי זה שלשים יום עד שאני נחשבת פנים חדשות אצלו?

ברם, רבותינו העמידו פשט אחר בדברים, וכך בא הביאור ב'אלשיך' הק', ובדברי אדוננו הגר"א נ"ע, ועוד:

טענתה של אסתר היתה, שאכן כדי לבטל את גזירתו הנוראה של המן, יש לפעול בכל האמצעים ואפילו באופנים היותר רחוקים, ואפילו עד כדי מסירות נפש.

אך כל זה רק כאשר אין בנמצא דרך קרובה יותר להצלה, אולם כאשר יש דרך בטוחה יותר, לא צריך לכאורה להסתכן לריק.

וזהו שאמרה - "וְאֶנִּי לֹא נִקְרָאתִי לְבֹא אֶל הַמֶּלֶךְ זֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם", ומאחר וכמעט

בודאי בעוד ימים אחדים יקראוני להתייצב בפני המלך, או אז יהיה ניתן יותר בנקל לפעול לביטול הגזירה.

ולכן סברה אסתר, כי ראוי ועדיף להמתין מעט, ולא להכנס עכשיו לחצר המלך בלי רשות ולהסתכן, מה גם שעוד יש זמן רב עד למימוש הגזירה בפועל.

אך מנגד, מרדכי דחה את טענתה של אסתר מכל וכל - וכך אמר לה;

הנה מאחר והגזירה כבר עומדת ומרחפת על ישראל, אין שום אפשרות לדחות את הפעולות לביטולה, ועל כן באה חובה גמורה לפעול לביטולה המוחלט.

ועל כן ציוה עליה להכנס לסכנה, ולהופיע בחצר המלך בלי רשות, ולא להמתין אפילו זמן מועט עד שיקראו לה מטעם המלך.

וזה אשר השיב מרדכי לאסתר; "כִּי אִם הִחַרְשׁ תִּחְרִישִׁי בְּעֵת הַזֹּאת" - עיקר הדגש הוא על הצורך להלחם בגזירה כעת ממש בלי שיהוי!

ד, יד "כִּי הָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יְמֵי הַחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי מִמָּקוֹם אֲחֵר וְאֵת וּבֵית אָבִיהָ תֹאבְדּוּ"

כתבו 'הרוקח' ו'בעל הטורים':

באותה שעה שהתפלל יעקב אבינו אל הקב"ה, שינצל מידו של עשו הרשע, ביקש גם על בני בניו שינצלו מידיו של המן הרשע, ורמז לדבר, שנאמר (בראשית לב, יב) "הַצִּילֵנִי מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו" - ראשי תיבות 'המן'.

ובדברי הקדמונים נמצאו רמזים רבים לכך, שהמאבק בין יעקב לעשו הוסיף להשתלשל לדורות הבאים אחריהם, עד לאותו מאבק בין מרדכי והמן, וכפי שיפורט להלן;

בפסוק לעיל (י) "וְתֹאמַר אֶסְתֵּר לְהִתֵּן וּתְצִוְהוּ אֶל מְרֹדֶכִי", כתב בתרגום; "וּפְקִידַת לִיָּהּ עַל עֵיֶסֶק מְרֹדֶכִי דְלָא יִגְרִי עִם הָמָן מִצִּוְתָא אֲרוּם דְּבָבּוּ דְּבִינִי יַעֲקֹב וְעֵשָׂו הָוָה נָטָר לִיָּהּ".

ב'פענח רזא' כתב זאת, בביאור המשך לשון הפסוק "פֶּן יָבֹא וְהִכְנִי אִם עַל בְּנִים", שתפילתו של יעקב היתה על 'המן', אשר עתיד לבוא ולבקש להרוג "אם על בְּנִים" -

אנשים נשים וטף, להשמיד להרוג ולאבד. (וראה הלשון בסליחות ליתענית אסתר [סליחה א]; "יָדִיו אֲמוּנָה לְקַל הַצִּילֵנִי מֵעֲלֻבוֹנִים, פֶּן יָבֹא וְהִכְנִי אִם עַל בְּנִים")

וכן כתב 'בעל הטורים' על הפסוק (בראשית כה, ל); "וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל יַעֲקֹב הֲלֹעִיטָנִי נָא מִן הָאֲדָם הָאֲדָם הַזֶּה", כי הוא ראשי תיבות 'המן'.

ובא ללמד, שכשם שיעקב קנה מעשיו את הבכורה תמורת לחם ונזיד עדשים, כך גם קנה מרדכי הצדיק את המן לעבד תמורת לחם. (וכמאמר חז"ל הידוע במגילה טו):

עוד כתב מרן החיד"א זיע"א, על הפסוק (בראשית לב, יד) "וַיֵּלֶן שָׁם בְּלִילָהּ הַהוּא" שהוא סופי תיבות 'המן'! (והאריך לבאר זאת על דרך סוד, שיש שייכות בין יעקב למרדכי ובין עשו להמן, וזהו הענין שיעקב השתחוה לעשיו ארצה, וכנגדו "מֶרְדֵּכִי לֹא יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה")

עוד מביא החיד"א, כי בלשון הפסוק של ההבטחה אותה קיבל יעקב אבינו מהקב"ה בחלום נאמר (כח, טו); "כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם עָשִׂיתִי" שהוא סופי תיבות 'מרדכי', וללמד שהקב"ה הבטיח ליעקב שלא יעזבנו אף בסוף הדורות, כאשר יבוא מרדכי ויאבק בהמן הרשע שבא תחת עשו. (והביא בשם גורי האר"י, שניצוץ יעקב במרדכי, וא"כ הבטיחו ה' כי לא יעזבנו עד שיבוא מרדכי, וע"י מרדכי יעשה הנס בימי המן)

ואחר שלמדנו, כי המאבק בין יעקב ועשו נשתלשל כמה דורות עד למרדכי והמן, הנה דברים נפלאים מכבשוננו של **מרנא ה'חתם סופר' זיע"א** בענין זה:

כאשר יעקב אבינו מורה לנשותיו ובניו ללכת לפניו (בראשית לב, יז), הוא מורה להם שילכו "עֶדְרָ עֶדְרָ לְבָדוּ".

וראה, כי 'עדר' עולה במנין הגימטריה 274.

כך גם 'רחל - לאה' עולים יחדיו למנין - 274, ונראה שזהו 'עדר' הראשון.

כמו כן 'מרדכי' אף הוא עולה במנין גימטריה 274, והוא 'עדר' השני.

ועל שני עדרים אלו נשא יעקב תפילה, והיא שעמדה להם בעת צרתם להנצל, באותה שעה מפני עשו הרשע, ולדורות הבאים מפני המן.

אלא שיש להבדיל בין ההצלה מידו של 'עשו', לבין ההצלה מידו של 'המן'.

שהרי אצל עשו נאמר "הַצִּילֵנִי נָא" - לא היתה כאן אלא הצלה בלבד, וכמבואר בפרשה הבאה, שביקש יעקב לישב בשלוה מיד קפץ עליו רוגזו של יוסף, נמצא שאף שהיתה ליעקב 'הצלה', מכל מקום הוא לא זכה לשבת בשלוה.

לעומת זאת בימי מרדכי, היתה ישועתם מהמן גדולה יותר, עד אשר אומר הכתוב "וַיִּחַ וַיִּהְיֶה גִּיּוֹרָם לַיהוָה".

אצל עשו זכו ל'הצלה', ואצל המן הגדיל עליהם הקב"ה חסדו עד שזכו ל'גִּיּוֹרָם וַיִּהְיֶה'! וזהו שאומר הכתוב "וַיִּחַ וַיִּהְיֶה גִּיּוֹרָם לַיהוָה", כי כאמור בין ה'עדר' של צרת

עשו לבין ה'עדר' של צרת המן, יהיה הבדל ב'רוח' - שאצל עשו יהיה רק 'הצלה', ואצל המן יהיה 'רוח והצלה'.
ושפתים ישק.

ד, יד "כי אם תִּחְרַשׁ תַּחֲרִישִׁי בָּנֶת הַזֹּאת רֹוח וְהִצָּלָה
יַעֲמֹד לַיהוּדִים מִמָּקוֹם אֲחֵר וְאֶת וּבֵית אָבִיהָ תִּאֲבְדּוּ
וּמִי יוֹדֵעַ אִם לָנֶת בָּזֹאת הַנֶּעֱתָ לְמַלְכוּת"

הטעים בזה הגאון רבי יהושע דוד טורצין שליט"א, מוסר נוקב:
יש לדעת, כי כאשר אדם בא לידי ניסיון, לפעמים נקצב לו ג"כ זמן אם יוכל לעמוד בו, ואם לא יעמוד בו עד לזמן שנקצב - עבר זמנו והוא הפסיד את הזכות 'לעמוד בניסיון'.
וזהו שאמר מרדכי לאסתר "ומי יודע אם לָנֶת בָּזֹאת הַנֶּעֱתָ לְמַלְכוּת", פירוש, כי אפשר שכל מה שהגעת למלכות, הוא ניסיון הקצוב בזמן, ואם "אם תִּחְרַשׁ תַּחֲרִישִׁי בָּנֶת הַזֹּאת" ולא תעמדי בניסיון, ההזדמנות תחלוף לה, וההצלה תבוא ממקום אחר.

ד, יד "כי אם תִּחְרַשׁ תַּחֲרִישִׁי בָּנֶת הַזֹּאת רֹוח וְהִצָּלָה
יַעֲמֹד לַיהוּדִים מִמָּקוֹם אֲחֵר"

יש להבין, מדוע דרש מרדכי מאסתר לפעול מיד ללא שהות, והלא נותר זמן רב של י"א חודש עד למימוש הגזירה בפועל, ובינתיים שמא אכן יבוא רווח והצלה ממקום אחר?

וביותר קשה, שאסתר אמרה למרדכי - "וְאִנִּי לֹא נִקְרָאתִי לְבֹא אֶל הַמֶּלֶךְ זֶה שְׁלוֹשִׁים יוֹם", ומאחר וכמעט בודאי בעוד ימים אחדים אדרש להתייצב בפני המלך, או אז יהיה ניתן יותר בנקל לפעול ב'דרכי ההשתדלות' לביטול הגזירה (כן פי' הגר"א ועוד), ואם כן אדרבה, ראוי ועדיף להמתין מעט, ולא להיכנס עכשיו לחצר המלך בלי רשות ולהסתכן בעונש מיתה?

והעמיד חכם אחד שליט"א את ביאור הדברים לאשורם:

הנה יסד רבינו ה'בית הלוי' זיע"א (שמות לב, ד), שהגזירה להרוג ולאבד את כל היהודים,

היתה רק על מי שהחזיק בדתו היהודית, אולם מי שהניח דתו והתחבר לפרסיים, לא היה בכלל הגזירה.

ומעתה נראה, כי אמנם על אותם מישראל, שעומדים בגבורה ומוסרים נפשם לדבוק בדת יהודית, אין חשש שמא הם יעזבו דתם בפחד הגזירה, רק זאת היה חשש, שמא היותר חלשים והפחותים בעם, הם עלולים לעזוב דתם מפני פחד הגזירה.

נמצא, כי הגזירה לא היתה עתידית, אלא כבר באותה שעה היא ריחפה על כלל ישראל, כאשר רבים מהחלשים לא יעמדו בניסיון, כיון שיהיו נתונים לפחד מהשלטון, ובשל כך לא ימתינו הללו עד הרגע האחרון, אלא מיד כשיראו שיצאה הגזירה להורגם, הם עלולים למהר ולעזוב את הדת, כדי להסיר מעליהם את פחד הגזירה...

לכך היתה חובה גמורה, למהר ולפעול לביטולה המידי של הגזירה.

ועל כן ציוה מרדכי על אסתר להכניס את עצמה לסכנה, לא להמתין עד שיקראו לה מטעם המלך, אלא ללכת ולהתייצב בחצר המלך בלי רשות.

וזה אשר השיב מרדכי לאסתר; "כִּי אִם הִחַרְשׁ תַּחֲרִישִׁי בְּצַת הַזֹּאת" - עיקר הדגש הוא על הצורך להלחם בגזירה כעת ממש בלי שום שיהוי!

ד, מזו "לֵךְ בְּנוֹם אֶת כָּל הַיְּהוּדִים הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשָׁן
וְצוּמוּ עָלֶי וְאֵל תֹּאכְלוּ וְאֵל תִּשְׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים
לִיָּלָה יוֹם גַּם אֲנִי וְנַעֲרָתִי אֲצוּם בֵּן וּבִתּוֹ אֵל תִּמְלֹךְ
אֲשֶׁר לֹא כִדְתָה"

מביא על כך המהר"ל בשם 'יש מפרשים':

על כל היהודים הנמצאים בשושן, ביקשה אסתר לגזור שלא יאכלו וישתו שלשה ימים ושלושה לילות, דהיינו צום של 72 שעות רצופות!

ורק בזכות צום זה, הסכימה אסתר להסתכן ולבוא אל המלך אשר לא כדת!

אמנם כלפי עצמה אין הדבר כן, כי היושב בתענית 72 שעות רצופות ודאי אין מראהו נושא חן בעיני אחרים, ולכן כבר מתחילה ביקשה אסתר שלא לחייב את עצמה להשלים את הצום, אלא לאכול בטרם תתייצב לפני המלך, שהרי מטרתה היא לשאת חן בעיניו, כדי שיעתר לבקשתה.

והדבר מדוקדק היטב בלשון הכתוב, שעל עצמה אמרה "אָצום בֵּן", שהוא בגימטריה כמנין 70 שעות בלבד, דהיינו שבשתי שעות האחרונות קודם שתבוא אל המלך היא תאכל ותשתה, אך הזכות שתעמוד לה להכנס למלך זהו הצום של כל היהודים הנמצאים בשושן שהוא עולה כמנין "בֵּן" - 72.

וזהו שאמרה; "וּבֵּן אָבּוּא אֶל הַמֶּלֶךְ"...

ד, מו "לֵךְ בָּנוֹם אֶת כָּל הַיְּהוּדִים הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשַׁן וְצוּמוֹ
עָלֵי וְאֵל תֹּאכְלוּ וְאֵל תִּשְׁתּוּ וְיָמִים לִיָּלָה וַיּוֹם" וגו'

צריך ביאור, מאחר שכבר אמרה "וְצוּמוֹ עָלֵי", נכלל בזה ממילא שלא יאכלו ושלא ישתו, וא"כ מדוע הוצרכה להוסיף ולפרש "וְאֵל תֹּאכְלוּ וְאֵל תִּשְׁתּוּ"? ותרץ בזה הגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א ר"י 'בית יהודא':

הנה הרי"ף (תענית ד. מדפי הרי"ף) כתב בשם ה'ירושלמי'; "ר' יונה בשם רב אמר, ואפילו יחיד שגזר על עצמו תענית, צריך להזכיר מעין המאורע.

והיכן אומרה, רבי זעירא בשם רב הונא, אומרה כלילי שבת ויומו, פירוש, בערבית שחרית ומנחה".

וכתב הרי"ן (שם), שמא תאמר היאך יתפלל בערבית תפלת תענית, והרי הוא עדין אינו מעונה, ועתיד לאכול ולשתות כל הלילה?

ומתרץ הרי"ן; "איכא למימר, דהיינו מפני הקבלה שקיבל התענית על עצמו מבערב, שיום של תורה לכל דבר מערב עד ערב, וכן בכל תענית שגוזרין בית דין בגזירה חמורה, כתשעה באב ותעניות אחרונות, מבערב מבעוד יום מפסיקין בהן, אלא שבתענית יחיד הקילו עליו שדיו שיהא נמנע מאכילה בשעה שבני אדם אוכלין, דהיינו ב"ב שעות של יום, מכל מקום התענית מתחיל מתחילת הלילה וכו', ולפיכך מתפלל ערבית תפילת תענית", עכ"ל.

למדנו מדבריו, כי באמת הלילה אף הוא בכלל התענית, ולכן מתפללין בו תפילת תענית, אך איסור אכילה הוא רק בשעה שבני אדם אוכלין, אבל בלילה רשאי לאכול ולשתות.

ולאור דבריו יש לומר, שלכך נצרכה אסתר להוסיף ולפרש "וְאֵל תֹּאכְלוּ וְאֵל תִּשְׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לַיָּלָה וַיּוֹם", כי אם משום הציווי לצום שלשה ימים לילה ויום גרידא, הרי

היו יכולים לאכול ולשתות בלילות, וכדין כל תענית יחיד שגם הלילה שלפניה נקרא 'תענית', ולמרות זאת אוכלים ושותים בלילה.

ועל כן פירשה אסתר; "וְאֵל תֹּאכְלוּ וְאֵל תִּשְׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לַיְלָה הַזֶּה", כדי שגם הלילות יהיו בכלל איסור אכילה ושתיה, וכדין התעניות שגוזרים בית דין בגזירה חמורה, שמפסיקין בהן מבעוד יום.

ועוד יש להוסיף בזה, כי הנה כתב הרמב"ם (תענית פ"א, ה"י), וז"ל;

"כָּל תַּעֲנִית שְׁלֹא קִבְּלָה עָלָיו הַיָּחִיד מִבְּעוֹד יוֹם אֵינוֹ תַּעֲנִית.

כִּיצַד מִקִּבְּלָהּ, כְּשִׁיתְּפַלֵּל תַּפִּלַּת מִנְּחָה אוֹמֵר אַחֵר הַתַּפִּלָּה 'מִחֵר אֶהָא בְּתַעֲנִית', וְגוֹמֵר בְּלִבּוֹ לְהַתְּעַנּוֹת לְמִחָר, וְאֵע"פ שֶׁהוּא אוֹכֵל בַּלַּיְלָה, לֹא הִפְסִיד כָּלוּם".

ומשמעות דבריו היא כדעת הר"ן, שהלילה אף הוא בכלל התענית, וזאת למרות שמוותר לאכול ולשתות בו.

אך מוסיף הרמב"ם בלשונו; "וְכֵן אִם גָּמַר בְּלִבּוֹ, וְקִבֵּל עָלָיו לְהַתְּעַנּוֹת שְׁלֹשָׁה אוֹ אַרְבָּעָה יָמִים זֶה אַחֵר זֶה, אֵע"פ שֶׁהוּא אוֹכֵל כָּל לַיְלָה וְלַיְלָה לֹא הִפְסִיד תַּעֲנִיתוֹ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ פְּנֹנָה לְכָל יוֹם וְיוֹם מִבְּעוֹדוֹ", עכ"ל.

ולמדנו מדבריו חידוש נוסף, שכאשר קיבל עליו להתענות שלשה או ארבעה ימים, כולם נחשבים כתענית אחת, ולכן אין צורך לקבל תענית לפני כל יום ויום, וזאת למרות שאוכלים כל לילה ולילה, מכל מקום האכילה אינה מפסיקה את התענית.

ויסוד זה מבואר בדברי הר"ן (תענית ג. מדפי הרי"ף) שכתב, כי יחיד שקיבל עליו תענית שני ימים רצופים בתפילת המנחה של ערב יום ראשון, למחר מתפלל תפלת תענית, אע"פ שלא קיבל תענית יום זה האחרון בתפילת המנחה של ראשון, מכיון שקיבל עליו מתחילה ב' ימים רצופים, שניהם נחשבים כיום אחד ארוך, וזאת כאמור גם אם אכל ושתה כל הלילה, עכ"ד.

ולפי זה יש לומר, כי גם חידוש זה נכלל בדבריה של אסתר - "וְיָצוּמוּ עָלַי וְעַל תַּאֲכָלִי וְעַל תִּשְׁתִּי שְׁלֹשֶׁת יָמִים לַיְלָה הַזֶּה", היינו, למרות שכל שלושת הימים הם תענית אחת, מכל מקום אם היא לא היתה מוסיפה לומר "וְעַל תַּאֲכָלִי וְעַל תִּשְׁתִּי", היה מותר לאכול ולשתות בלילות שבינתיים, כי איסור האכילה בתענית אינו אלא בשעה שבני אדם אוכלים, דהיינו ב"ב שעות של יום, ולכן הוצרכה אסתר להוסיף ולפרש, שגם הלילות יהיו אסורים באכילה ושתיה.

ד, מִזֶּה הַיּוֹם הַזֶּה תִּשְׁמְרוּ אֶת כָּל הַיְּהוּדִים הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשָׁן וְצוּמוֹ
עָלֵי וְאֵל תֹּאכְלוּ וְאֵל תִּשְׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לַיְלָה וַיּוֹם" וגו'

יש לדקדק, אחר שאמרה אסתר "וְצוּמוֹ עָלֵי", מה צריך להוסיף עוד "וְאֵל תֹּאכְלוּ וְאֵל תִּשְׁתּוּ", הלא פשוט ש'צום' כולל מניעת אכילה ושתייה?

ועוד קשה, שלכאורה היה צריך לומר 'וצומו ואל תאכלו ואל תשתו וכו' עָלֵי, ומדוע הפסיקה אסתר באומרה "וְצוּמוֹ עָלֵי", קודם שהזכירה שלא יאכלו וישתו שלשת ימים? ויפה תירץ בזה הרה"ג רבי מרדכי שמואל הלוי הורביץ שליט"א:

כבר נחלקו רבותינו אימתי היו אותם שלשת ימי תענית, ושיטת רש"י (מגילה טז, ואסתר ד, יז) שהיה זה בימים י"ד ט"ו וט"ז בניסן.

ועוד כתב רש"י (במגילה, שם), שאסתר נכנסה למלך כבר ביום השני של התענית, ומה שנאמר בפסוק (ה, א) "וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַתִּלְבַּשׁ אֶסְתֵּר מְלָכוּת" וגו', אין זה יום שלישי לצום, אלא יום שלישי לשילוח הרצים.

ויש להבין, הלא מפשטות המקראות משמע, שאסתר ביקשה שיצומו עבורה שלושה ימים, כדי שתצליח בשליחותה אצל המלך אחשוורוש, וכמו שאמרה; "וְצוּמוֹ עָלֵי וְאֵל תֹּאכְלוּ וְאֵל תִּשְׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לַיְלָה וַיּוֹם... וּבִבְנֵי אֲבוֹא אֵל הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא בִדְת", א"כ הלא היה ראוי לה להמתין מלהכנס למלך, עד לאחר שישלמו כל שלושת ימי התענית?

אלא נראה מוכח, כי באמת עבור שליחותה של אסתר עצמה, היה די לגזור צום אחד בלבד, וזהו שאמרה "וְצוּמוֹ עָלֵי" - צום אחד עבורי, כדי שאצליח בשליחותי אצל המלך!

ועוד זאת הוסיפה, שכדי לבטל את עצם הגזירה הקשה מישראל, ראוי לגזור ג' ימי תענית - "וְאֵל תֹּאכְלוּ וְאֵל תִּשְׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לַיְלָה וַיּוֹם". (ויש כמה טעמים מדוע גזרו דוקא ג' ימים, וב'תרגום שני' מובא שזה כנגד כהנים לוויים וישראלים, ובר"א מגורמייזא כתב, שזה כנגד 'להשמיד, להרוג, ולאבד')

ובזה מבואר, שכבר ביום השני של התענית, נכנסה אסתר למלך, וזאת לפי שכבר חלף יום הצום שצמו ישראל עבורה, ומה שהמשיכו לצום ולהשלים ג' ימים, היה זה עבור הצלת כלל ישראל.

ד, מִזֶּה "לֵךְ בְּנוֹם אֶת כָּל הַיְּהוּדִים הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשָׁן וְצוּמוֹ
עָלֵי וְאֵל תֹּאכְלוּ וְאֵל תִּשְׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לַיְלָה יוֹם" וגו'

אמרו חז"ל במדרש (אסת"ר פ"ח, פ"ז), שכאשר שלחה אסתר למרדכי לבקש, שעם ישראל יצומו ג' ימים לצורך הצלתם מגזירת להשמיד להרג ולאבד, אותם ימים היו י"ג וי"ד וט"ו בניסן.

ומרדכי השיב לאסתר, שהרי בכללם הוא יום א' של פסח, וכיצד יפסידו מצות אכילת מצה ומרור?

ומביא על כך המדרש את תשובתה של אסתר, בזה"ל;

"זקן שבישראל, למה הוא פסח?"

וביאר ה'מתנות כהונה' (שם), כי אמרה מוטב שיחללו פסח אחד, כדי לקיים פסחים הרבה!

וצריך תלמוד, מה היה הדין ודברים בין מרדכי לאסתר בענין זה של ביטול הפסח?
וביאר רחב לדברים, פרס ראש ישיבת 'גרודנא' הגאון הגדול רבי דוב צבי קרלנשטיין
זצ"ל:

הנה בתשובותיו של שר התורה מהרש"ם מברז'אן זיע"א (ח"ג, סי' רכה, ד"ה ובדבר), מובא
מעשה ה'קוויטל' - עובדה שנתפרסמה בעולם ההלכה, וזה לשונו;

"ועובדא ידענא בעיר מולדתי בזלאטשוב, שהיה חולה מסוכן, ובאותו הזמן היה מוהר"ש
אבד"ק בעלז זצ"ל (האדמו"ר ה'שר שלום' מבעלז) משובתי ש"ק בבראד, והתיר דיין אחד
לכתוב ע"י עכו"ם בשבת קודש שם החולה ואמו, ושלח לבראד.

והרעיש הגאון מהרש"ק ז"ל (רבי שלמה קלוגר), ופסל את הדיין ההוא מלהורות עוד!

ומו"ר הגה"ק הנ"ל (מהר"ש מבעלז) נתרעם על הכותב, ואמר עכשיו אני מחוייב להתאמץ
שישיג החולה רפואה, שלא יוגרם על ידי חילול שבת קודש, וכן היה שנתרפא, עכ"ל.

ומבואר, כי מעיקרא נעשה כאן מעשה שאינו ראוי, אולם לאחר שכבר נעשה מעשה
וכתבו ושלחו את הקוויטל, עשה הגה"ק מאמץ מיוחד כדי שהחולה יבריא, ובזה יוסר
החטא של חילול שבת. (וכע"ז משמע קצת ב'ברכי יוסף' [סי' שא, ס"ו], שאם התברר לאחר מעשה
שהחולה ניצל מחמת הקוויטל, יש להקל למפרע שאין זה חטא, ואין צריך ע"ז תשובה)

ואולם יש לתמוה בזה, כי ממה נפשך, אם היה מותר לחלל שבת עבור כתיבת 'קוויטל',

אזי גם אם החולה לא הבריא אין איסור בדבר, ואם אסור לעשות כן, אזי גם אם החולה הבריא נעשה כאן חילול שבת, ומה מקום יש לתלות את הדבר בתוצאה שאירעה לבסוף עם החולה?

והנה ייסד לנו רבינו הנצי"ב זיע"א (העמק שאלה' קסז, יז), כי ההלכה ש'פיקוח נפש דוחה שבת', כוללת שני דינים;

א. הפסוק "וְחַי בָּהֶם" (ויקרא יח, ה), מלמד שמותר לחלל שבת בעבור פיקוח נפש, ודין זה נאמר אפילו כשיש רק ספק פיקוח נפש.

ב. מצינו דין (יומא פה:), "חלל עליו שבת אחת - כדי שישמור שבתות הרבה", ודין זה נאמר רק על הצלת נפשות וודאית, אבל לא במקום ספק הצלת נפשות, ודין זה נאמר גם במקומות בהם אין את ההיתר של 'וחי בהם'. (כגון בעובר וכדו')

ובנידון נוסף נחלקו רבותינו הראשונים, אם מותר לחלל שבת עבור רפואה סגולית שאינה בדרך הטבע, או לא. (דעת הרמב"ם בפיהמ"ש [יומא, פ"ח], שאסור לחלל שבת עבור זה, אמנם ה'ברכי יוסף' מביא שהרשב"א והרמב"ן התירו, וב'שירי ברכה' שם הביא דעת הרמ"ה שאם זה רק ספק - אסור, אך אם הוא מוחזק שבודאי יועיל - מותר)

ונראה, שהאוסרים לחלל שבת ברפואה שאינה בדרך הטבע, לא אמרו כן אלא מצד הדין של "וְחַי בָּהֶם", מאחר ושם התורה חידשה היתר לחלל שבת, אזי לפי דעתם חידוש זה נאמר רק על דבר שהוא בדרך הטבע, אולם דבר שאינו בדרך הטבע, אינו כלול בהיתר של התורה.

ברם, היכן שיש הצלה וודאית ברפואה שלא כדרך הטבע, שם אף הם מודים שמחללין את השבת מצד הדין של "חלל עליו שבת אחת - כדי שישמור שבתות הרבה", כי סוף סוף, כיון שהתוצאה היא שהאדם יחיה, א"כ ראוי לחלל עליו את השבת כדי שישמור שבתות הרבה.

וכאשר נשוב לדון במעשה ה'קוויטל';

הנה מאחר וכתבת פתקא לצדיק, היא רפואה סגולית שלא כדרך הטבע, א"כ מעיקרא לא היה זה בכלל ההיתר של "וְחַי בָּהֶם", אולם עדין יש מקום לדון ולהתיר זאת מצד הדין השני, אלא שזה תלוי ועומד, ולפי התוצאה יקבע הדבר האם נעשה כאן חילול שבת ר"ל או לא, כי אם החולה ינצל לבסוף בזכות ה'קוויטל', נמצא שהיה במעשה זה ההיתר של 'חלל עליו שבת אחת בשביל שישמור שבתות הרבה'.

ולפיכך היה ראוי להרעיש הרבה כדי שהחולה יתרפא, וזאת כדי לברר למפרע שהיה מותר לעשות כך, כי מאחר ובפועל החולה ניצל ע"י מעשה זה, אין בזה חילול שבת.

ומעתה לאור הדברים הללו, נתבאר הדין ודברים בין מרדכי לאסתר;
כי הנה עצם התענית עבור הצלה מהגזירה של המן, זו הצלה שלא כדרך הטבע, וממילא
אין בזה את ההיתר של "וְחִי בָהֶם", ושאלה זו שלח מרדכי לאסתר, כיצד את מבקשת
לצום ולבטל מצות עשה של פסח?

והשיבה לו אסתר, שהיות והיא יודעת ברוח הקודש, שהתענית של ישראל תועיל
להצלת ישראל באופן ודאי, לפיכך אף אם אמנם אין כאן את ההיתר של "וְחִי בָהֶם",
מכל מקום יש כאן היתר מחמת הדין השני, של 'מוטב יחללו פסח אחד ויקיימו פסחים
הרבה' (כדברי ה'מתנות כהונה'), ועל כן מותר לבטל את הפסח ולהתענות בו עבור הצלה
ודאית.

ד, טז "לֵךְ כְּנוֹס אֶת כָּל הַיְּהוּדִים הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשָׁן וְצוּמוּ
עָלַי וְעַל תְּאֻכְלֹי וְעַל תִּשְׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לַיְלָה וַיּוֹם" וגו'

אמרו חז"ל (כריתות ו:): "א"ר חנא בר בזנא א"ר שמעון חסידא, כל תענית שאין בה
מפושעי ישראל אינה תענית, שהרי חלבנה ריחה רע ומנאה הכתוב עם סממני קטורת".
והטעים הג"ר יצחק זאב מאירזאהן שליט"א, למצוא מקור לדברים מדברי הפסוק
שלפנינו;

הנה מאחר ובאים לגזור תענית על גזירת המן, הדגישה אסתר ואמרה "לך כְּנוֹס אֶת כָּל
הַיְּהוּדִים הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשָׁן", ובכללם כאמור אף פושעי ישראל, כי בלעדיהם אין זה
תענית.

ד, טז "גַּם אֲנִי וְנַעֲרָתִי אֲצוּם בֵּן וּבִתּוֹ אֲבֹא אֶל הַמֶּלֶךְ
אֲשֶׁר לֹא כִדָּת וּבְאֲשֶׁר אֲבִדָּתִי אֲבִדָּתִי"

פירשו חז"ל (מגילה טו.), "אֲשֶׁר לֹא כִדָּת - עד עכשיו באונס ועכשיו ברצון".
יסוד ההיתר לכך, מבואר בסנהדרין (עד:): "אמר אביי, אסתר קרקע עולם היתה, רבא אמר
הנאת עצמן שאני". (ועיי"ש בתוס')

וכתב המהרי"ק (שורש קסז), שבמה שעשתה אסתר כן ומסרה עצמה לאחשורוש, לא

מגילת אסתר פרק ד

היה אפילו נדנוד עבירה, והגע עצמך, שהרי זכתה ששרתה עליה רוח הקודש, וזה לא יתכן לו היה במעשיה אפילו רק איזה דבר מגונה.

וכתב ה'נודע ביהודה' (תנינא יו"ד סי' קסא, וכע"ז ב'כתר ראש' למרנא הגר"ח מואלז'ין זי"ע), שאין ללמוד ממעשה זה של אסתר, מאחר כי הדבר הותר לה לצורך הצלת כלל ישראל, והיה זה על פי הוראתו של מרדכי ובית דינו - ואולי ברוח הקודש.

הערת מוסר נוקבת בענין זה, השמיע הגאון רבי שלמה זלמן דרוק שליט"א: רואים אנו, שאסתר ביקשה ממרדכי לכנס את כל היהודים אשר בשושן "וְצוּמוּ עִלַּי וְאֶל תֹּאכְלוּ וְאֶל תִּשְׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לַיְלָה וַיּוֹם", ואף טרחה להוסיף - "גַּם אֲנִי וְנַעֲרֹתַי אֲצוּם בָּן",

ורק לאחר כל זה - "וַיִּבְרַךְ אָבוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא כָדַת", כלומר, היא זקוקה לכל התפילות והצומות, מאחר שהיא עומדת לבוא אל המלך שלא כדת.

ולכאורה, הרי מדובר בפעולת היתר גמורה, שהרי במעשה שלה תלויה הצלת האומה כולה מאבדון וכליה?

אפס כי טרם עשיית דברים 'מותרים' כאלה, צריך להתענות ג' ימים קודם לכן...

ד, טז "וְכַאֲשֶׁר אֶבְדְּתִי אֶבְדְּתִי"

אמרו חז"ל (מגילה טו:): "מה ראתה אסתר שזימנה את המן (למשתה עם אחשוורוש) ... רבי יהושע בן קרחה אומר - אסביר לו פנים כדי שיהרג הוא והיא".

ופירש רש"י (ד"ה שיהרג); "שיחשדני המלך ממנו, ויהרוג את שנינו".

ויסוד ההצלה בזה, לפי מה שאמרו חז"ל (תענית כט.) שכאשר היו גוזרים גזירה והיה מת אחד מהם, היו מבטלים את הגזירה, וממילא אם יחשוד המלך בהמן וימית אותו, תתבטל הגזירה.

ובפשטות היה בזה מסירות נפש גם מצידה של אסתר, מאחר ואם אכן יעלה חשד לפני המלך, הוא יהרוג גם אותה יחד עם המן.

והראה בזה הגה"צ רבי אברהם חיים ברים זצ"ל, דבר נפלא:

נראה שהדברים כאן מצביעים על מסירות נפשה של אסתר, באופן שלא מצינו דוגמתו גם בקרב מוסרי הנפש.

כאשר נתבונן, אילו אכן היה עולה החשד אצל אחשורוש, היתה הגזירה מתבטלת מעל ישראל, אך מכל מקום ביחס לאסתר, הרי היה נותר רושם לדורות עולם, שהיא בגדה בעמה ובאלוקיה, וביקשה להינשא לערל טמא מזרע עמלק.

וזוהי מדרגה עליונה ביותר, אפילו בקרב מוסרי הנפש, אשר היו מוכנים להיהרג על קדושת שמו ולמות מות קדושים וטהורים, וכן מאלו שהסכימו להיות קרבן ציבור, ולמסור את נפשם למען הכלל.

כי כאן כאמור, גילתה אסתר מסירות נפש נעלה ונכבדה יותר, שהיא היתה מוכנה למות באופן שלא ישאר אחריה זכרון קדוש וטהור, ואף להיפך, ישאר אחריה לדורות עולם רושם של בעלת חטא.

וכל זה היה שווה בעיניה, למען הצלת כלל ישראל.

וזוהי המסירות נפש שאסתר היתה מוכנה לה - "וּבִאֲשֶׁר אֶבְדְּתִי אֶבְדְּתִי", ועל כן זכתה שהמגילה והנס נקראו על שמה.

